

23-12-2020

साहित्यम् ।

शास्त्री

द्वन्द्वलङ्कारविवेचनम् ।

प्रतिकूलतामुपगते हि विद्यो, विफलत्वमेति बहुयाचनता ।
अवलम्बनाद्य दिनभर्तुरभून्त पतिव्यतः करसहस्रमपि ॥३॥
अस्मिन् पद्ये प्रतिचरणं द्वादशाक्षराः सन्ति ।

पद्यस्य चरणे सगणादिक्रमः →

प्रतिकूलतामुपगते हि विद्यो, विफलत्वमेति बहुयाचनता ।

॥ ५ ॥ ५ ॥ ५ ॥ ५ ॥ ५ ॥ ५ ॥ ५ ॥ ५ ॥ ५ ॥ ५ ॥ ५ ॥ ५ ॥ ५ ॥ ५ ॥ ५ ॥

सगण, जगण, सगण, सगण, सगण, जगण, सगण, सगण

अवलम्बनाद्य दिनभर्तुरभून्त पतिव्यतः करसहस्रमपि ॥

॥ ५ ॥ ५ ॥ ५ ॥ ५ ॥ ५ ॥ ५ ॥ ५ ॥ ५ ॥ ५ ॥ ५ ॥ ५ ॥ ५ ॥ ५ ॥ ५ ॥

अथ द्वादशाक्षरस्या जगत्याः जात्याः भेदं

प्रमिताक्षरा नामकं वृत्तं लक्षयति →

सगणजगणाभ्यां ततः सगणद्वयेन

चेद् पादरचना, तदा "प्रमिताक्षरा" नाम कथिता; पूर्वाचार्यैः ।

"प्रमिताक्षरा सजससैरुदिता ।"

अलङ्कारः → श्लेषः ।

वाच्यभेदेन भिन्ना यद् युगपद्भावणस्पृशः

श्लेषयन्ति शब्दाः यत्र श्लेषोऽसौ श्लेषादिभिरुच्यते ।"

23-12-2020

डॉ० निर्मल कुमार झा, (सं० प्राचार्यः)

रा० ३० सं० महावि० सुखसेना, पूर्णियां

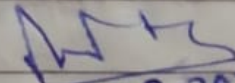
संस्कृतसामान्यम् ।

उपशास्त्री १

अनिवार्यपत्रम् ।

हिन्दीभाषायामनुवादं कुरुत ।

मंत्रिभ्यः मोक्षं रोचते । देवेभ्यः शक्तिं रोचते ।
 विप्रेभ्यः दक्षिणां देहि । मह्यं ज्ञानं देहि । साधवे
 वस्त्रं देहि । दरिद्रेभ्यः भोजनं वस्त्रं च भवान् ददातु ।
 ज्ञानिने महत्त्वं देहि । अहं गुरुजनेभ्यः महत्त्वं ददामि ।
 नेत्रहीनाय नेत्रे रोचते । गुरवे नमः । अग्नये स्वाहा ।
 पितृभ्यः स्वधा । इन्द्राय वषट् । राजपुरुषः योशय
 कुप्यति । अद्यापकः क्षत्रेभ्यः कुप्यति ।
 दुह्यन्ति पातकिनः साधवे । अलं हरिः देव्येभ्यः ।
 कृष्णं विना गोप्यः दुःखिताः सन्ति ।
 देवैः सह देव्यः आगमिष्यन्ति । अयं क्रोचेन क्रोधात्
 वा कम्पते । मोहनस्य भ्राता रोगेन दुर्बलः अस्ति ।
 चतुर्भिः वर्षैः सह व्याकरणमपठत् । मासेनागतं पत्रम् ।
 यज्ञात् भवति पर्जन्यः । क्रोधात् भवति संमोहः ।
 संमोहात् स्मृतिविभ्रमः । स्मृतिभ्रंशात् बुद्धिनाशः ।
 बुद्धिनाशात् प्रणश्यन्ति जन्तवः ।

१३-१२-२०२०

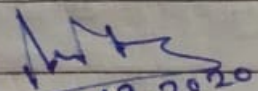
डॉ० निर्मल कुमार झा (सं० प्राचार्य)

रा० ठ० सं० महावि० दुखसेना, पूर्णियाँ ।

विभक्तिः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	राजा	राजानी	राजानः
द्वितीया	राजानम्	॥	राज्ञः
तृतीया	राज्ञा	राजभ्याम्	राजभिः
चतुर्थी	राज्ञे	॥	राजभ्यः
पञ्चमी	राज्ञः	॥	॥
षष्ठी	॥	राज्ञोः	राज्ञाम्
सप्तमी	राज्ञि, राजनि	॥	राजसु
सम्बोधन	हे राजन् !	हे राजानी !	हे राजानः !

युवन् (युवा, जवान) पुल्लिङ्ग

	एकव०	द्विव०	बहुव०
प्रथमा	युवा	युवानी	युवानः
द्वितीया	युवानम्	॥	यूनः
तृतीया	यूना	युवभ्याम्	युवभिः
चतुर्थी	यूने	॥	युवभ्यः
पञ्चमी	यूनः	॥	॥
षष्ठी	॥	यूनोः	यूनाम्
सप्तमी	यूनि	॥	युवसु
सम्बोधन	हे युवन् !	हे युवानी !	हे युवानः !

23-12-2020

डॉ० निर्मल कुमार झा, (सं० प्राचार्य)
रा० उ० सं० महावि० सुखसेना, पूर्णियाँ